

Summary

THE GAME OF "SKARJICE BRUSITI" IN SLOVENIAN TERRITORY

Since mid-1953 the Institute for Slovene Ethnography at the Slovene Academy of Arts and Science in Ljubljana has been systematically collecting children games from Slovenia. The author, who is in charge of the "Games, Plays and Customs" department of this Institute, has found altogether 26 records of this play out of 1.500 that have been received by the end of March, 1955. The geographic distribution of this play warrants the conclusion that it is in fact known all over Slovenia. The play is named "Whetting Little Scissors (or: Scissors)" as well as only "Golden Scissors". The rules of the play are everywhere the same with only such differences as follows: the players stand against trees (12 instances), against other objects (4 instances), each stands in his own small circle (2 instances), all stand in a straight line (1 instance), while 5 records do not contain any such information. The words spoken by the odd player show three variants: A) the odd player is a grinder (2 instances), B) the odd player is not a grinder (13 instances), C) the odd player inquires only after the little (golden) scissors (3 instances), while one record contains no such information. The requisites needed are two small sticks, which the odd player rubs against each other (11 instances), while in two instances the odd player rubs one forefinger against the other forefinger. Thirteen records contain no such information.

IZ ZGODOVINE LJUDSKIH IGER NA SLOVENSKEM — II

Dušan Ludvik

2. Igra o paradižu. O igri, imenovani v arhivalnih virih »Paradiš«, je zabeležil nekaj podatkov Valvasor; daljše navedbe sledijo v MHK 1857, 154, in BK 1863, 75 ss., 78. Ta poročila so povzeli Trstenjak (Slovensko gledališče, str. 23), Steška (DS XXXIII, 308 ss.) in Kotnik (l. c., str. 111). Bistva igre pa ni nihče od njih razkril, Kotnik se celo sprašuje, »ali je bila to predpustna šaljevka«!

Igro so leta 1655 igrali ljubljanski študentje pri jezuitih, dovolili pa so si nekaj nespodobnosti, tako da so jezuiti sklenili, da jo ali prepovedo ali pa jo dovole le z veliko opreznostjo. Naslednje leto igre res niso smeli uprizoriti, vendar je ponovno na sporedu v letih 1657—1660; leta 1670 je revnejšim dijakom celo dovoljeno, da jo igrajo nekaj dni zunaj mestnega obzidja — v domačem, t. j. slovenskem jeziku.

To govori za to, da je bila igra o paradižu ljudska igra (ne morda kaka jezuitska strojna komedija), ki so jo lahko uprizarjali brez mašinerije in kulis tudi izven mesta ali na podeželju. Gre za znamenito igro »Paradeisspiel«, ki je bila priljubljena zlasti v alpskih deželah, v Češkem lesu itd., uprizarjana pa kot del štiridnevnega misterija tudi v belgijskem mestu Mons. »Paradeisspiel« je odlomek cikličnega misterija, ki se v praobliki začenja s stvarjenjem sveta in se konča s Kristusovim trplje-

njem. Jedro igre tvori mit o Adamu in Evi ter izgnanju iz raja, ki je zlasti v 16. stoletju doživel mnogo dramtizacij. Raj in padeč prvih staršev je tudi uvodna podoba škofjeloške pasijonske procesije (Trstenjak, l. c., 13). Zamisel ljudske igre je preprosta in v bistvu povsod enaka: Lucifer obtoži Adama in Evo pred bogom — alegorični postavi Pravičnost in Usmiljenje disputirata o njunem grehu — bog-sin oznani, da se bo učlovečil — sledi pregnanje iz raja — smrt pride po Adama — Kristus se poda na zemljo — igro zaključi hudič, ki pove, da bo naslednje dogodke (naštevava zgodbe novega testameta) po svojih najboljših močeh — motil.

V Ljubljani sta dva dijaka predstavljala vraga (gl. zgoraj: Lucifer — vrag), igralcev pa je bilo osem (>Paradeisspiel« v bistvu 10). Alegorični postavi sta morda prvini jezuitske igre, lahko pa sta ostanek srednjeveških iger, tako imenovanih moralitet, medtem ko je hudič tradicionalna komična oseba ljudske igre. Vsebina igre o paradizu je misterij, pravzaprav le izsek misterija, ki kaže, da mu je drugod sledila morda še božična igra ali pa da je le uvod v pasijon, kar bi delno potrjevala tudi škofjeloška pasijonska procesija (cfr. Gregor J.: Theater des Volkes in der Ostmark, Wien 1943, str. 70 ss.). Ni težko uganiti, da so ravno prizori s hudičem dali ljubljanskim študentom priložnost za kako ektemporirano nespodobnost. Sicer pa pobožnost ni stvar takih iger, zato je razumljivo, da jih je cerkev skušala zatreti in da ji je v poznejši dobi pri tem šel na roko tudi dunajski dvor (prim. pomisleke in prepoved ljubljanskih jezuitov!). Ljubljanska igra o paradizu je kazala morda že redakcijo patrov jezuitov, v bistvu pa je to morala biti še stara ljudska igra, ki se je pod vplivom nemških duhovnih iger razširila tudi pri nas.

Zusammenfassung

ZUR GESCHICHTE DES VOLKSSCHAUSPIELES IN SLOWENIEN — II

2. In den Jahren 1655—1670 ist in Ljubljana von den Schülern der Jesuiten das Spiel >Paradies« aufgeführt worden. Das Spiel wurde wegen Unanständigkeiten zeitweise eingestellt bzw. nur mit Vorsicht erlaubt, im Jahre 1670 jedoch auch in der slowenischen Sprache ausserhalb der Stadtmauern von Studenten zur Aufführung gebracht. Aus der kleinen Zahl der Auftretenden (2 Teufel, 8 Darsteller) und aus dem, dass das Spiel auf dem Lande ohne Maschinerie und Dekorationen aufgeführt werden konnte, liess sich schliessen, dass es sich um das bekannte >Paradiesspiel« handle. Dieses Volksspiel war damals in den Alpenländern, im Böhmerwald usw. sehr verbreitet. Das Motiv >Adam und Eva im Paradies« begegnet auch in der Passionsprozession von Skofja Loka (18. Jahrhundert).